

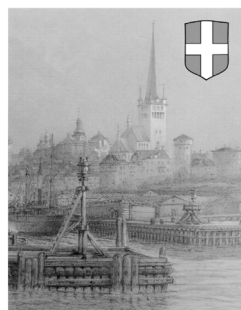
Vana Tallinn, XXII (XXVI). Vastutav
toimetaja Raimo Pullat. Tallinn:
Estopol, 2011. 296 lk. ISSN 1406-
5908 (*Senā Tallina*, XXII (XXVI)).
Atbildīgais redaktors Raimo Pullats)

Kopš 1991. gada Tallinā regulāri iznāk rakstu krājums “*Vana Tallinn*”, kurā tiek iztirzāta Tallinas un arī citu Baltijas pilsētu kultūrvēsture dažādos aspektos un laika posmos. Gadu gaitā tas kļuvis par Igaunijas pilsētu vēstures centrālo izdevumu. Sērijas kārtējais – 22. sējums, kas nācis klajā 2011. gada rudenī, ir interesants tajā ziņā, ka ataino Tallinas un citu Igaunijas pilsētu kultūrvēstures līdz šim nepētītas jomas, turklāt plašā laika diapazonā – no 18. līdz 20. gadsimtam.

Krājumu ievada Tenisa Libeka (*Tõnis Liibek*) apjomīgs raksts, kurā pirmo reizi Igaunijas kultūrvēstures historiogrāfijā izsekota fotogrāfijas tapšana un attīstība. Pētījumā aptverti 19. gs. 40.–90. gadi, kuru gaitā fotogrāfija Igaunijā parādījās un pakāpeniski kļuva par patstāvīgu amatniecības nozari. Sākums bija ceļojošie fotogrāfi, galvenokārt vācieši, kuri Tallinā un citās Baltijas pilsētās parādījās 19. gs. 40. gados. Piecdesmitajos gados sāka veidoties vietējā fotogrāfija – fotogrāfi apmetās Tallinā uz dzīvi un ierīkoja savas darbnīcas. Rakstā detalizēti izsekota fotogrāfu darbības paplašināšanās Igaunijā. Iesākumā fotogrāfija bija rets luksusa pakalpojums, pieejams tikai turīgai vācu iedzīvotāju daļai. Fotogrāfijas sociālā un nacionālā diapazona paplašināšanos autors datē ar 19. gs. 80. gadiem, kad radās pirmie igauņu izcelsmes fotogrāfi un fotogrāfija sāka ienākt arī pilsētu zemāko slāņu dzīvē, provincē un pat laukos. Būtisks ir fotogrāfijas kā kultūrvēstures vizuālā avota vērtējums rakstā. Sākumā fotogrāfi pārņēma to lomu, kādu vizuālās informācijas sniegšanā līdz tam pildīja mākslinieki. Taču fotogrāfijas tehniskās iespējas, kas turklāt laika gaitā pilnveidojās, ļāva fiksēt nesalīdzināmi plašāku vizuālo materiālu par vidi, cilvēkiem un notikumiem. No pirmajiem tapšanas gadiem tā saglabājusi vērtīgu informāciju par sava laika vēsturi un kultūru. Īpaši atzīmējams pētījumā izmantotais plašais zinātniskais materiāls – attiecīgā laika oriģinālās fotogrāfijas, arhīvu dokumenti, ziņas periodikā un citos publicētos avotos. Turklāt nodarbes tapšana skatīta plašā teritoriālā diapazonā, atainojot fotogrāfijas veidošanos vairāk nekā 10 Igaunijas pilsētās. Rakstā iekļauti fakti par attiecīgajām norisēm arī citur Baltijā, tai skaitā Rīgā, kas dara to interesantu arī latviešu lasītājiem.

Tīta Lauka (*Tiit Lauk*) pētījums ievēd lasītājus citā laikā un citā kultūras jomā – mūzikas vēsturē 20. gadsimtā. Autors pievērsies populārā mūzikas žanra – džeza ienākšanai un attīstībai Igaunijā 20. gs. 20. gados, kad jaunās valsts pilsētu dzīvē nonāca arvien jūtāmākā pasaules kultūras ietekmē. Rakstā izsekota džeza orķestru veidošanās un attīstība, raksturoti

VANA TALLINN

XXII (XXVI)

spilgtākie orķestri, to stils, repertuārs, kā arī nozīmīgākās personības attiecīgajā populārās mūzikas žanrā. Raksts būtiski papildina pilsētas 20. gs. dzīves kopainu.

Profesora Raimo Pullata plašais raksts ataino Tallinas iedzīvotāju dzīvesveidu un kultūru agrākā laikposmā – 18. gadsimtā. Pētījuma avots ir 1997.–2007. gadā ar R. Pullata iniciatīvu 5 sējumos publicētie pilsētnieku mantojumu saraksti.¹ Raksts kārtējo reizi apliecina šī avota īpašo vērtību pagātnes pilsētu iedzīvotāju dzīvesveida un kultūras izzināšanā. Kā ievadā uzsver autors, īpašumu inventāri atver aizgājēju māju durvis, ļaujot ieskatīties vidē, kurā cilvēki dzīvoja, gūt priekšstatu par priekšmetiem, kuri bija ap viņiem, – par mēbelēm, apģērbu, lasītām grāmatām, iecienīto mūziku, mākslas darbiem u.c. Raksts koncentrēts uz līdz šim maz zināmu iedzīves daļu, saistītu ar pilsētnieku kultūras dzīvi un māksliniecisko gaumi: uz mantojumu sarakstu pamata raksturoti mūzikas instrumenti, gleznas un citi mākslas darbi pilsētnieku mājokļos, kā arī viņiem piederošie ieroči un transportlīdzekļi. Attiecīgie inventāru dati apkopti tabulās, kas precīzi ataino priekšmetu izvēli. Līdz ar to raksts sniedz dokumentētu ieskatu mūzikas un mākslas vēsturē 18. gadsimtā. Tā redzams, ka visvairāk spēlētais instruments tai laikā bija flauta, tai sekoja vijole, trešā vietā bija taustiņinstrumenti – klavesīns u.c. Lielākie mūzikas mīļotāji bija tirgotāji un ierēdņi, mazāk muzicēja amatnieki. Pilsētnieku mājās bija samērā daudz gleznu, gravīru un portretu. Arī šajā ziņā priekšgalā bija tirgotāji un ierēdņi. Mūzikas instrumenti un mākslas darbi neapšaubāmi bija arī sociālā un materiālā statusa simboli. Statusa apliecinājums lielā mērā bija ieroči – pārsvarā pistoles. Sabiedrisko un finansiālo stāvokli demonstrēja arī personiskie transportlīdzekļi – karieses, kamanas u.c., kas bija būtiski nepieciešami pilsētnieku sabiedriskajā komunikācijā. Raksta noslēgumā attiecīgos īpašumu datus autors vērtē no pilsētu kultūras vēstures viedokļa Eiropas kontekstā un secina, ka 18. gs. Tallinas iedzīvotāju kultūra bija sasniegusi līmeni, kāds pastāvēja Baltijas jūras lielākajās ostas pilsētās. Tas bija augsts, sevišķi turīgo tirgotāju, amatnieku un tālaika inteliģences vidē. Turklāt Tallinas ģeogrāfiskais stāvoklis noteica spēcīgus ārējos kultūras impulsus, kas ietekmēja pilsētnieku dzīvesveidu, gaumi un mentalitāti. Vērā ņemama ir autora pārlicība, ka būtu nepieciešams tālāk izsekot Rietumeiropas kultūras ietekmei apgaismības laikmetā Baltijas pilsētās: tieši šī ietekme veidoja mūsu pilsētu seju un kultūru – arhitektūru, mākslu, dzīvesveidu.

Tenu Raida (*Tõnu Raid*) raksts veltīts Tallinas zemes mērniecības vēsturei un mērnieku personībām. Īpaši atzīmējamas ziņas par vecākajiem – 1688. un 1689. gada pilsētas plāniem un to sastādītājiem, kas saglabājušās Tallinas pilsētas arhīvā. Atainojot mērniecības attīstību jaunākā laikā, rakstā izsekots pirmo igauņu izcelsmes mērnieku darbības sākums. Sējuma sadaļā “*Ex Archivo Civitatis Revaliensis*” attiecīgā laikposma pētniekiem ņemams vērā Tinas Kalas (*Tiina Kala*) komentētais 15. gs. dokuments – Tallinas ģildes

¹ Sk.: Linda Dumpe (2007). [Recenzija par:] Die Nachlassverzeichnisse der Literaten in Tallinn 1710–1805. Bearbeitet von Raimo Pullat. Tallinn, 2007. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 4, 189. lpp.

šrāgas līdz šim nepublicētais teksts. Heino Gustavsona komentētie 19. gs. pirmās puses Tallinas attēli papildina priekšstatu par pilsētas ainavu pagātnē.

Grāmatu noslēdz apjomīga sadaļa “Recenzijas, anotācijas”, kurā atrodama informācija par Eiropas pilsētu vēsturei veltīto jaunāko literatūru – 19 monogrāfijām un rakstu krājumiem. Te ievietotas arī recenzijas par Latvijas izdevumiem – 2009. gadā izdoto Jāņa Stradiņa monogrāfiju par zinātnes un augstskolu sākotni Latvijā, krājuma “Senā Rīga” 6. sējumu un Ievas Oses 2008. gadā sagatavoto avotu izdevumu “Livonijas piļu attēli no marķīza Pauluči albuma”.

Vērtējot kopumā “*Vana Tallinn*” XXII sējumu, ar gandarījumu jākonstatē, ka sērijas redakcija veiksmīgi ir turpinājusi sāktu darbu, padziļināti atainojot Tallinas un arī citu Baltijas pilsētu kultūrvēsturiskās problēmas. Īpaši jāizceļ jaunu arhīva materiālu ieviešana aprītē, kas ļauj vispusīgāk ieskatīties pilsētu pagātnē. Krājums ir rosinošs pilsētu pētniekiem. Tas būtiski bagātinājis pilsētu vēstures literatūras klāstu. Gribētos novēlēt, lai sērijas gājums turpinātos, papildinot arī uz priekšu vēsturnieku zināšanas gan par senāko laiku, gan nesenās pagātnes norisēm Baltijas pilsētās.

Linda Dumpe

Ilgvars Butulis. *Sveiki, aizsargi!*
Aizsargu organizācija Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē 1919.–1940. gadā.
 Rīga: Jumava, 2011. 264 lpp.: il.
 ISBN 978-9984-38-846-5

Neraugoties uz to, ka 90. gados un arī turpmāk Latvijas starpkaru vēsturei ir bijusi pievērsta ļoti liela sabiedrības un profesionālo vēsturnieku uzmanība, daudzskaitlīgās, mītiem un leģendām apvītās Latvijas Aizsargu organizācijas (LAO) vēsture nav guvusi plašu ievēribu publikācijās. Neskaitot dažus rakstus, Ilgvars Butulis ir teju vienīgais, kurš sistemātiski publicējis pētījumus par šīs daudzšķautņainās organizācijas vēsturi, aplūkojot tās darbības dažādus aspektus. Viņa grāmata līdz ar to ir pirmais mēģinājums apkopot līdz šim paveikto vienā monogrāfijā. Grāmatas apakšvirsraksts rāda – autora mērķis ir Latvijas Aizsargu organizācijas darbības analīze sabiedriski politiskās dzīves kontekstā. Kā liecina I. Butuļa līdzšinējās publikācijas, lielā mērā tieši šie jautājumi ir arī bijuši viņa interešu lokā.

Kā jau I. Butulis savā darbā ir norādījis, profesionālu pētnieku uzmanību Aizsargu organizācijas vēsture nav īpaši saistījusi. Vēl vairāk pārsteidzošs ir fakts, ka arī populārzinātniskajās publikācijās, trimdas laikmeta atmiņās informācijas par aizsargiem ir ļoti maz un parasti tā ir visai vienpusīga. Tajā

